

DEVYNIJES

ANT UŠBOS

Aleksandras JURGELIONIS

Kas keliavo iš Šiaurės Kaukazo į pietus per Bečo perėją, per Svanetijos kaimus, negalėjo nesižavėti gražiu dideliu kalnu, kuris atverdavo savo didybę, vos pasiekus Mazečio kaimelį. Jis viešpatuoja virš viso kalnų masyvo, uždarančio Svanetiją iš šiaurės. Tai lyg kokia tvirtovė, kurios rausvo granito sienos tokios pat stačios, kaip svanų gynybiniai bokštai. Jo aštrių keterų niūrus laukinis grožis žavi, baugina ir verčia gerbti šį kalną. Apie jį sukurta dainų, legendų. Prie jo svanai tarsi Prometėją prikaldino Amiraną ir nešė aukas, nes tai medžioklės deivės Dali buveinė.

Tai Ušba — kalnas, skelbiantis nelaime (svanų kalba už — „nelaimė“, „bėda“, ba — „kalnas“). Mat, kai virš Ušbos renkasi debesys, svanai laukia audros, liūtys. Tačiau iš rytų žiūrint į šį kalną, jis iškyla virš Svanetijos šviesus, didingas, su akinančiai blizgančiomis sniego viršūnėmis. Todėl jis turi dar kitą pavadinimą — Bezoič-mta — „Šviesus kalnas“.

Ušba — atskira kelionių ir alpinizmo istorijos dalis. Pereito amžiaus pabaigoje pirmieji keliautojai, kopdami į Elbrusą, pastebėjo iš viso kalnyno ryškiais dviem dantimis (šiauriniu 4695 m ir pietiniu 4710 m aukščio) išsiskiriančią Ušbą. Prityrę keliautojai ir kalnų laiptotojai atkreipė dėmesį į stačias neįveikiamas uolas, juosiančias visą masyvą. Suradę lengvesnį kelią per Svanetiją iš rytų, stačiu Gulio ledynu į Šiaurinę Ušbą pirmieji įkopė anglai D. Kokinas ir garsus tų laikų kalnų kelionių vadovas V. Almeris. Tai įvyko 1888 m.

Antrasis dantis — Pietinė Ušba ilgą laiką liko nenugalėta. Prie Pietinės Ušbos rinkosi geriausi to meto Europos alpinistai. Daugiausiai kaip 20 kartų grupės bandė įveikti lygias pietines sienas. Visus kartus teko atitraukti.

Ušba vis plačiau garsėjo. Apie ją rašė Vakarų Europos laikraščiai, „pagražindami“ alpinistų pasakojimus įvairiomis baisiomis is-

torijomis, kurių, beje, ant Ušbos sienų nestigo. Po 15 metų trukusios kalno apgulties, 1903 m. prie Ušbos iš pietų pusės susirinko vokiečių, šveicarų, austrų ir anglų bendra ekspedicija. Po trijų dienų sunkaus ir pavojingo kopimo penkių žmonių grupė pasiekė Pietinę viršūnę. Tai alpinistai A. Šulcė, O. Šusteris, F. Reichertas, A. Veberis ir R. Gelblinkas. Nusileidimas truko taip pat tris dienas.

1934 m. į Pietinę Ušbą užkopė pirmieji tarybiniai alpinistai: gruzinai Alioša Džaparidzė, jo sesuo Aleksandra Džaparidzė, Jadoras Kazalikašvilis ir svanas Gijas Nigurianis. Gruzinai uždegė bengališką ugnį ant viršūnės, kaip sėkmingo žygio ženklą. Svanetijos slėnyje kiekvienas kaimas atsakė jiems didelio laužo šviesomis. Seni svanai netikėjo savo akimis — žmogus užlipo į dievų buveinę. Visą naktį švietė laužai.

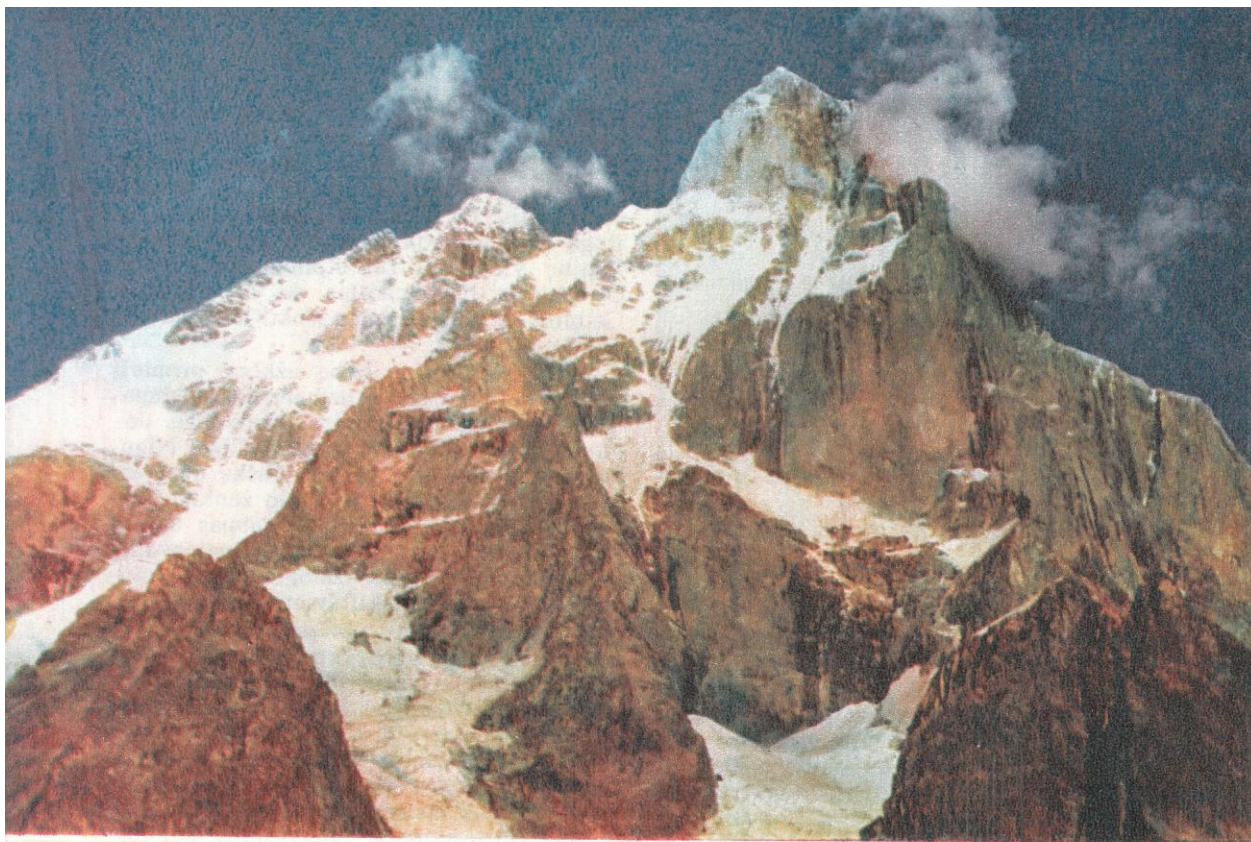
Ir štai po 38 metų tuo pačiu gruzinų keliu pietvakarių siena, kirsdami pavojingą stataus ledo kuluarą, vadinamą Kaklaraiščiu, per Raudonąją kampą kopė lygumų krašto alpinistai — grupė iš Lietuvos.

Per tuos 38 metus išaugo meistriskumas. Žmogus sukūrė lengvesnius, patogesnius miegamuosius maišus, palapines, stipresnes virves, tvirtesnius ir lengvesnius kablius. Užlipti į kalną lengviau nepasidarė, bet žmogus daug ko išmoko per tą laiką, jau žinojo 26 kelius į Ušbą.

Ant Ušbos jau buvo buvę Gediminas. Akstinas (šiaurės vakarų siena, 1958 m.) ir Dainius Makauskas (abiejų viršūnių traversas, 1970 m.). 1972 m. rugpiučio mėnesį po 30 dienų trukusių treniruočių ir nelengvų kopimų Uzunkole (Vakarų Kaukazas), prie Ušbos į Centrinį Kaukazą išvyko 9 lietuviai dviem grupėmis šturmuoti viršūnės. Pirmąją grupę sudarė: Algis Petrauskas, Olga Tamulėnaitė, Alfonsas Jakštas ir Julius Jurgelionis, antrąją — Zigmas Blažaitis, Arūnas Šukys, Alfredas Buika, Algis Uginčius ir šių eilučių autorius.

Su labai sunkiomis kuprinėmis (metaliniai katukai, primusai, batai, maistas dešimčiai dienų, apie 80 įvairiausių metalinių kablių, plaktukai, ledkirčiai, virvės ir visa kita) atvykstame į Elbruso rajono kontrolės ir gelbėjimo punktą (KGP). Apiforminame dokumentus. Sąlygos griežtos: abi grupės privalo turėti stebėtojus, palaikyti tarp savęs ir stebėtojų radijo ryšį. Stebėtojai siųstuvu „Nedra“ palaikys ryšį su KGP. Mes tam pasiruošę. Konsultuoja mus vieni geriausių Ušbos žinovų L. Kensickis ir K. Klecko.

Orai buvo blogi. Šiaurinėje Ušboje daug sniego, žiema. Šią vasarą dėl blogo oro Ušbos traversu nepraėjo nė viena grupė. Pataria mums lipti tik į Pietinę Ušbą iš pietų. Sutinkame. Abu maršrutai netoli vienas kito. Raudonajame kampe abi grupės prasi-

Ušba, žiūrint iš vakarų: kairėje Siaurinė, dešinėje
Pietinė viršūnė

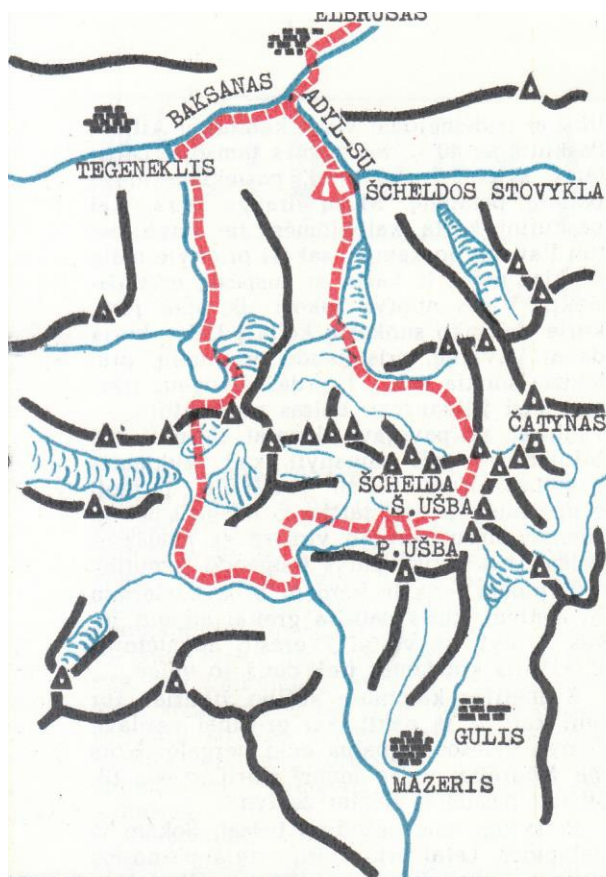
Alpinistų kėlio schema

Autoriaus nuotr.

Nusileidusi pirmoji grupė

Ušbos ledokričiū belipant

kalnagūbrio. Nelaimės atveju grupės galės viena kitai padėti. Du malonūs maskviškiai sutinka būti mūsų stebėtojai ir radijo ryšininkais. Paskutiniai patarimai, ir mes — 11 žmonių — nedelsdami pajudame Šcheldos ledynu į Vokiečių nakvynes. Aplink mus Šchelda, Ščiurovskis, Čatynas ir Šiaurinė Ušba — garsenybės. Pietinės Ušbos dar nematyti. Sekantį rytą jau kylame didžiuoju Ušbos ledokričiu. Rugpiūčio pabaiga — vėlus laikas kopimams. Ledynas suaižėjęs, atsivėrę nauji plyšiai. Vietomis tenka vienam kitą tvirtai pasaugoti. Krovinį užtempiame į 4 km aukštį. Jau vakaras. Visas tris palapines statom Ušbos plynaukštėje, tiesiog ant sniego. Trečią dieną jau leidžiamės ne mažiau suskilusiu ledokričiu į pietus. Apeinam Ušbą iš vakarų. Ušbos ledyno viduryje, ant akmenų, kuriam stovyklą, nustatom antenas ir sutartą valandą sureguliuojam radijo ryšį su KGP.

Anksti rytą dviem grupėmis prieiname prie sienų. Viena, vadovaujama Algio Petrausko, kops Monogarovo maršrutu (5b sunkumo kategorija), kita, vadovaujama Zigmo Blažaičio, pirmųjų tarybinių kopėjų — gruzinų maršrutu (5a sunkumo kategorija). Einu su antraisiais. Ryšiui palaikyti turim lengvus R-2 tipo radijo siųstuvus. Pirmoji grupė — „Lietuva“, mes — „Vilnius“, — taip šauksim vieni kitus trumpomis radijo bangomis. Pirmosios grupės sienos pradžia atrodo nejaukiai, šlapia ir šalta. Jie yra trečioji grupė, bandanti kopti šiuo maršrutu. Išsiskiriam. Lipdami į perėją tarp Ušbos ir Mazerio viršūnių, juos dar matome, bet greit jie susiliejo su pilka siena.

Ant perėjos mus jau šildo ryto saulė. Štai ir tas garsusis 800 m kuluaras. Nejauku. Atrodo, tuoj pabirs akmenys. Nėra labai statū, bet uolos netvirtos, byra. Lipam „klasiškinio“ keliu. Čia paprastai leidžiasi visos grupės. Palikta daug nusileidimo kilpų, kurias panaudojom apsaugai. Pakilus iki danties, atsiveria visas kelias į viršūnę. Čia pirmą naktį praleido gruzinai. Jie bandė iš čia tiesiai lipti į viršūnę. Teko sugrįžti, leistas žemyn į kairę ir tik tada šturmuoti Ušbos bastioną. Taip, kelias tik ten, perkirtus tą baisų Kaklaraistį — nuo Ušbos viršūninių sienų einantį statų sniego ir ledo kuluarą. Ilgai stebime Kaklaraistį. Vadovas, eidamas pirmas, atsargiai kerta laiptelius. Ledas šlapias, juo teka vanduo, kartais pabyra ledo gabalai. Štai pirmasis jau anoje pusėje saugiai įsitaiso tarp uolų. Mums belieka, laikantis už įtemptos virvės, greit perbėgti pavojingą vietą. Vakare pavyksta pasiekti Raudonąją kampą — nedidelę atbrailą prie raudonų viršūnės uolų.

Susisiekiame su „Lietuva“. Mūsų draugams sekasi nekaip. Nuo 11 val. 30 min. jie sėdi, pasislėpę po iškyšuliu. Juos apšaudo krinantys akmenys. Įkopė tik 300 m. Ruošiasi nakvoti. Mes taip pat rengiam aikštelę. Vos pavyksta įtempti palapinę. Virš mūsų ne-

bylios Ušbos sienos. Tai klastingiausia kelio dalis. Visur galima rasti kopusiųjų žymių. Radau seną sulenktą surūdijusį karabiną (metalinį žiedą). Kokia jėga galėjo jį taip sulenkti? Sunkiausioje vietoje, 3 m ilgio plyšyje, prikalta apie 15 kablių: prancūzų, italų, vokiečių gamybos, savos gamybos kalvio darbas su dideliu metaliniu žiedu. Čia visa alpinizmo istorija. Vienais galima pasitikėti, kiti jau surūdiję.

Anksti rytą vadovas lipa pirmas. Lipa atsargiai. Štai bando pasiekti kablį su dideliu žiedu. Geroje vietoje įkalta. Ar tik ne gruzinų paliktas? Gruzinai tris dienas kovojo su šia siena, kol galų gale Gijas Nigurianis, užsilipęs ant draugo pečių, užsiropšė į nedidelę aikštelę. Mes jau gudresni. Sunkioje padėtyje Zigmas kala kablį, kabina kopėteles, atsistoja ant jų, kabina dar aukščiau kitas, kol rankos pasiekia kilpą, skirtą nusileidimui. Mums belieka tik mokėti pasinaudoti pakabinta virve. Ir vis tik sugaištam penkias valandas, kol visi užkopiam šiuos 40 m. Dar 80 m sunkaus lipimo su traversais į kairę ir į dešinę, ir išeinam į keterą. Ketera aštri. Nesunku, bet reikia eiti labai atsargiai: po kaire koja Baksano slėnis, po dešine — Svanetija.

Šeštą vakaro mes jau viršūnėje. Netikime, bet lipti toliau nėra kur. Kalnai tokiu laiku įgauna daug spalvų. Gėrimės stebuklingu vaizdu. Matyti toli. Ušba stovi, šiek tiek pasitraukusi į pietus nuo Centrinio Kaukazo kalnagūbrio. Aplink nėra jai lygios viršūnės. Čia pat po mumis ne mažiau garsios Šeldos smailės, dar toliau Danguz-Orunas. Elbruso šlaitų šešėliuose žaidžia nedidelis debesėlis. Dar toliau į vakarus Uzunkolo viršūnės. Matyti ir Dalaras, kuris patikrino mūsų jėgas, prieš vykstant čia. Sunku buvo jį įkopti. Penkias dienas mus lydėjo ledo kruša, žaibavo, ant keteros zvimbė mūsų ledkirčiai nuo įelektrinto oro. Pasisekė mums jį įveikti. Prasmukom į viršūnę ir sningant sėkmingai nusileidom. Ir štai po tokių permainingų orų Ušba mums dovanojo pačias gražiausias šios vasaros dienas. Giedra mus lydėjo visą ilgą kelią iki pat viršūnės. Rytuose, už 100 km. tamsiai mėlyno dangaus fone matėme Bezenigio aukštumas, iš kurių pažįstamomis formomis išsiskyrė Dych-Tau, primindama mums Lietuvos alpinizmui tragiškus 1959 m. įvykius (MG 1969 m. 12 nr., 1970 m. 11 nr.). Ten pat Šchara, Mižirėis, Koštan-Tau — Kaukazo penkiatūkštantininkai. Ir visose jose yra buvoję Lietuvos alpinistai. Žvelgiant iš rytų į vakarus, neatsirastu žymės viršūnės, kurios nebūtu aplankę mūsų respublikos kalnų laiptotojai.

Nusileidimas painus. Reikia gerai žinoti, kur kabinti virves, kad pirmasis nusileistų tiesiai ant nedidelės aikštelės. Mes kur kas geresnėje padėtyje, negu tie, kurie čia užlipo iš šiaurės. Mes, jau lipdami į viršų,

tiksliai įsidėmėjome visus kablius ir kilpas. Paskutinius 40 m leidžiamės tamsoje. Labai lėtai, šviečiant mėnuliui, pasiekiam mūsų paliktą palapinę. Mūsų draugų nėra. Kai paskutinį kartą kalbėjomės, jie buvo netoli Raudonojo kampo, sakėsi priekyje matę sunkias uolas ir kažin ar suspėsia mus pasiekti. Visos mintys sukosi tik apie juos, kurie išsirinko sunkesnę kelią į Ušbą, kurie dabar pavargę, prisiglaudę prie uolų, praleidžia sunkią naktį. Išgirdau žmogaus riksmą. Visi įsiklausė. Balsas nesikartojo, — vadinasi, ne pavojaus signalai. Sušukti irgi bijojom — gali pamanyti, kad šaukiamės pagalbos. Kaip vėliau paaiškėjo, pirmoji grupė miegojo (jei tai buvo miegas) 300 m žemiau mūsų, girdėjo virš savęs neaiškius balsus, bet surikę patys išsigando ir nutilo.

Tirpinam ledą ir verdam arbatą. Geriam su medum, kuris padeda greitai atgauti jėgas. Matyt, ne veltui Everesto nugalėtojas E. Hilaris kopdamas tiek daug jo valgė.

Svanetijos kaimuose sužibo žiburiai, tur būt, kaip ir tą naktį, kai gruzinai perdavė žemyn šviesos signalus apie pergalę. Nors šie žiburėliai ir ne mums skirti, o vis tik šilčiau pasidarė, žiūrint žemyn.

Prašvitus mus pažadino balsai. Šokam iš palapinės. Lėtai prie mūsų artėja pirmosios grupės keturiukė. Jie pavargę. Olga šaukuolė, nepasiduoda. Tai pirmoji lietuvė ant Ušbos. Pusryčiaujam kartu. Kalbos sukasi tik apie uolas, laiptelius, kablius, kur reikia statyti koją, kur galima užsikabinti. Jie toliau kops jau mūsų keliu. Stengiamės nupasakoti viską, nepraleisdami nei mažiausios laikynės.

Linkim gero oro, ir mūsų keliai skiriasi. Mes leidžiamės žemyn. Grįžtam tuo pačiu keliu per pavojingąjį Kaklaraištį, vis sustodami ir žvilgčiodami atgal. Dar kurį laiką ant viršūnės sienų matyti raudoni mūsų draugų šalmai, bet toliau lieka tik radijo ryšys. Perkirtus Kaklaraištį, vėl tenka 100 m lipti stacionomis uolomis. Bet tai paskutinis pakilimas. Dvidešimt kartų kabinam virvę, kol pasiekiam perėją. Kablius, įkalčius su kilpomis, paliekam. Paliekam ir apsaugai skirtą kablį, kad draugams būtų lengviau.

Pasitinka mus stebėtojai. Įjungiam priėmimui radijo siųstuvą. „Šaukiu „Vilnių“, — pasigirsta. „Vilnius“ klauso“, — atsakom. „Kur tas kablys, nusileidus ketvirta virve? Niekaip nerandam.“ „Turi būti, ten kairėje už atplaišos pasižiūrėkit!“ „Taip taip, jau suradom. Ačiū.“

Ir taip visą dieną, lyg jie būtų čia, šalia mūsų, kalbėjomės, kol visi devyni sustojome Ušbos fone ir nusifotografavome. Nuotrauka išėjo nekokia. Jau pradėjo gesti oras. Ušba apsigaubė debesimis.

Skubėjom žemyn į Svanetiją. Išdygę krusai pranašavo sniegą. Sningant per Bečo perėją sugrįžom į Baksaną.